

3. Афанасьев А. Н. Поэтические воззрения древних славян на природу Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифологическими сказаниями других родственных народностей. В 3х т. – М.: Современный писатель, 1995. – Т.1. – 412 с.

4. Жижкович В. Образна система давньоукраїнського мистецтва Народознавчі зошити. – 1999. – №5. – С.245–247.

5. Пропп В. Я. Фольклор и действительность: Избранные статьи. – М.: Наука, 1976. – 454 с.

6. Нечуй–Левицкий И. Світгляд українського народу. – К.: Обереги, 1992. – 144 с.

References

1. Sokolova V. K. Vesenne–letnie kalendarnye obrjady ukraincev i belorusov XIX – nach. XX v. – М.: Nauka, 1979. – 287 s.

2. Etnografichnyj zbirnyk. Vydaje etnografichna komisija naukovoogo tovarystva imeni Tarasa Shevchenka. – Т.35. – Koljadky i shhedrivky. – Т.1. – Zibrav Volodymyr Gnatjuk. – L'viv, 1914. – 52 s.

3. Афанас'ев А. Н. Поэтические воззрения древних славян на природу Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифологическими сказаниями других родственных народностей. В 3х т. – М.: Современный писатель, 1995. – Т.1. – 412 с.

4. Zhyzhkovych V. Образна systema davn'oukrai'ns'kogo mystectva Narodoznavchi zoshyty. – 1999. – №5. – С.245–247.

5. Propp V. Ja. Fol'klor i dejstvitel'nost': Izbrannye stat'i. – М.: Nauka, 1976. – 454 s.

6. Nechuj–Levycky I. Svitogljad ukrai'ns'kogo narodu. – К.: Oberegy, 1992. – 144 s.

Kovalchuk N. D., Doctor of science in philosophy, Professor, Professor of the department of philosophy, Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), n.kovalchuk@kubg.edu

Jakubovská V., PhD, Associated Professor, Department of philosophy, Constantine the Philosopher University in Nitra (Slovakia), vjakubovska@ukf.sk

Symbolical status of the main cosmogonic images in ethnogenesis of Ukrainians

In the article symbolic status of the main cosmogonic images in ethnogenesis of Ukrainians is regarded through the world image, image of world tree, image of moon, sun and star that have a universal cultural meaning. In Slavonic mythology world creation is based on agon principle, on a dualism of chaos and cosmos, that the interaction of which causes a world creation. An essential feature of the Slavonic cosmogonic texts characterizes in a dualistic version of its archaic static–dimensional explanation and makes the main form of the Slavonic cosmogonic narration. The symbol of the World Tree concerns in dimensional world division on three parts: underground, world of higher power and terrestrial world. Time aspect of the World Tree makes a transformation from chaos to harmony. To these three parts of the world and three coordinates of the World Tree correspondent three hypostasis that characterize by moon, sun and stars.

Keywords: Ethnogenesis of Ukrainians, cosmogonic images, world image, Tree World image, moon image, sun image, star image.

УДК 130.122:37.013

Лаврова Л. В., кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри виховання та культури здоров'я, Комунальний вищий навчальний заклад «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (Україна, Дніпро), lavrovalarisa0@gmail.com

Людська тілесність у сучасній масовій культурі

Масова культура стає буттєвим середовищем для людини, у тому числі і в тілесно–матеріальному вимірі. При цьому екзистенційовання стає масовим, трансформуються у реальну практику для кожної людини як суб'єкта масової культури, що використовує свою тілесність для ствердження власної автентичності. Хоча і визнаються негативні аспекти впливу масової культури на людину, разом з тим масова культура, масові комунікації й створення ними віртуального простору буття розглядаються як можливість виникнення нового етапу розвитку людства, нових форм буття. Проте в цілому проблема взаємодії духовного та тілесного в умовах масової культури продовжує

залишатися досить складною і невизначеною. Адже із приходом постмодерної й поширенням масової культури спостерігається втрата традиційних духовних ідеалів в ході соціокультурних трансформацій, зв'язаних зі становленням віртуального, медіа–інформаційного простору.

Ключові слова: людина, буття, масова культура, духовне, тілесне.

У умовах сучасної культури зростаюча залежність тіла від різноманітних факторів соціокультурного характеру стає неухильною тенденцією. Інтенсивний процес перетворення природного людського тіла у культурний феномен підсилюється під впливом мас–медіа та інших чинників становлення інформаційно–віртуального суспільства. Візуальна спрямованість сучасної масової культури робить тіло культурним символом епохи і відображенням соціокультурних тенденцій розвитку. Чуттєвий характер масової культури робить її практично тотально тілесною, оскільки «життя тіла є почуття: почуття бадьорості, повноти життя, здоров'я, порушення, гніву, суму, радості, нарешті, задоволення» [3, с. 21]. Це актуалізує дослідження тілесної спрямованості масової культури інформаційного суспільства.

У роботах Є. Баженової, М. Колесника, А. Лоуена, Б. Соколова та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників здійснюються дослідження людської тілесності в умовах становлення інформаційного суспільства. Проводиться думка про взаємозв'язок між процесом віртуалізації та змінами у ролі тілесності в сучасній культурі. Однак узагальнені дослідження впливу масової віртуальної культури на розуміння тілесності у людському житті поки що не знаходяться у центрі уваги наукової спільноти. Відтак постає наукова проблема визначення місця феномену людської тілесності у сучасній масовій культурі.

Стан дослідження проблеми. Постсучасне суспільство характеризується вилетеністю процесів культурної детермінації людської тілесності з боку масової культури. Причина цього явища у тому, що у цьому суспільстві можна спостерігати очевидні процеси тотального проникнення масової культури у всі сфери культурного життя, у результаті чого елітарна культура в більшості випадків просто поглинається нею. Масова культура стає буттєвим середовищем для людини, у тому числі і в тілесно–матеріальному вимірі. Відповідно екзистенціалізм, що представляє собою відому філософську й соціокультурну методологію і в історії філософської думки виявив себе як один з напрямків постсучасного типу філософування, став чи не найбільш ефективним способом осмислення людської тілесності в просторі масової культури.

Мета дослідження. У сучасній масовій культурі екзистенціальний підхід починає здобувати характер практичної філософії, і головний напрям практично–прикладної трансформації екзистенціального філософування полягає у тому, що вирішення екзистенціальних питань переноситься зі сфери духовного пошуку в сферу тілесного буття, у повній відповідності з характером буття людини у середовищі медіа–культури. Саме в цій сфері починає активно вирішуватися питання про автентичне існування сучасної людини. Популярність і поширення екзистенціального розуміння вічних проблем буття людини у сучасному суспільстві, приводять до того, що екзистенціальні ідеї починають широко використовуватися для трансформації розуміння сутності

людини з духовного у просторово-тілесне. Цьому, між іншим, сприяє і позиція класиків екзистенціалізму, адже, наприклад, М. Хайдеггер не відмовляє «присутності» у всякого роду «просторовості» [7]. Виходячи із такого розуміння сутності буття людини, цілком справедливо у межах екзистенціальної методології вважати, що людина у своїй присутності у світі є не тільки духовна сутність, звернена в простір свого існування. Людина як цілісна істота на шляху свого екзистенціального становлення перебуває в нерозривній цілісності духовного і «просторового», тобто тілесного, а акцентування просторово-буттєвого аспекту присутності дає підстави для максимізації тілесного виміру людської екзистенції.

І саме тут відбувається перетин проблематики людської тілесності та масової культури. Масова культура пропонує людині реалізувати екзистенціальний проект у світі повсякденності на тілесному рівні. При цьому екзистенціювання стає масовим, трансформується у реальну практику для кожної людини як суб'єкта масової культури, що використовує свою тілесність для ствердження власної автентичності. Екзистенція знаходить небувало раніше для себе субстанціональність, яка стає можливою в першу чергу в тілесності людини й уже через неї зазнає детермінаційного впливу з боку масової культури. Розуміння дійсності буття починає вирішуватися вже не на духовному, а на тілесному рівні, що дає підстави говорити про глобальні зміни самого змісту людських екзистенціалів [1, с. 4–5].

Таким чином, слід констатувати, що у масовій культурі як у тотально розповсюджену механізмі організації повсякденного буття сучасної людини екзистенціальне світовідчуття стає детермінованим матеріально-тілесними факторами, при цьому екзистенціальні переживання замінюються екзистенціальними символами. Останні також мають пряме відношення до людської тілесності, оскільки прямо пов'язані з тілесною репрезентацією людини у процесі візуальної комунікації. Наприклад, однією з найбільш поширених форм екзистенціальних символів масової культури є тілесно-візуальна репрезентація людини у формі «іміджу». Останній може розглядатися як механізм створення псевдоекзистенціальності людини, оскільки ґрунтується на можливості вираження власної сенсожиттєвої позиції на основі володіння реальним чи символічним предметом споживання. Подібна віртуальна-тілесна екзистенціальність суб'єкта комунікації у масовій культурі пов'язана з реалізацією певного символічного капіталу, при цьому володіння або відсутність володіння символічною річчю починає бути запорукою дійсності суб'єкта.

По суті екзистенціально-символічні та інформаційно-технологічні основи сучасної масової культури перетинаються і інтегруються на рівні тілесності людини, визначаючи і домінування принципу тілесності культури епохи віртуальної комунікації. У віртуальному просторі відкриваються величезні можливості для реалізації символічної тілесності людини. У віртуальному просторі відкриваються можливості символічно пережити смерть і випробувати найрізноманітніші страждання – чи задоволення, при цьому реальне тіло людини залишається поза фізичними випробуваннями, проте почуттєві переживання і задоволення є цілком

реальними. Віртуальні технології масової культури дозволяють людині випробовувати прикордонні стани без необоротного результату й ризику для власного фізичного тіла.

Відтак можна говорити про те, що у масовій культурі, що ґрунтується на електронних медіа і формує віртуальних культурно-комунікаційний простір, здійснюється процес символічного й технологічного виходу людської екзистенції за межі внутрішнього світу, на рівень тілесного буття. Самі форми масової культури продукують своєрідну технологічну свідомість її суб'єктів, яка розглядається як раціональний і інструментальний спосіб організації матеріального буття. Відтак при тому, що сама масова культура є результатом радикальних науково-технічних зрушень, технологічно-тілесна екзистенція людини інформаційного суспільства опирається не на наукові засади, а на «практичні» знання, що суттєво знижує духовно-інтелектуальний рівень буттєвої організації людини.

Філософські рефлексії стосовно цього процесу мають як критичний, так і конструктивно-пояснюючий характер. У першому випадку має місце принципове неприйняття домінування технологічності над духом культури, що приводить до різко негативних оцінок масової культури та її впливу на буття людини. Ця позиція є домінуючою у постмодерній філософії та гуманістичній філософії ХХ ст., в узагальненому вигляді відображаючись у розумінні процесу формування «технологічної» свідомості як процесу переродження творчих і вільних, певною мірою і ірраціональних сил людського духу в технологічно обумовлений машинний розум, спрямований не на «високий» духовний розвиток і трансцендентування, а на вирішення прагматичних завдань повсякденного життя.

Помірний варіант такого розуміння масової культури міститься у роботах М. Хайдеггера, який вважав, що технічно обумовлені способи маніпуляції свідомістю в масовій культурі стають способом «розкриття потаєного» у людині, способом контролю її життєвих сил і почуттів, а також способом технологізації свідомості, яка і забезпечує владу технологій над свідомістю людини, яка здійснюється в масовій культурі [7]. У більш радикально-критичному варіанті Г. Маркузе, «одномірною» людиною, що формується під впливом масової культури, стає контрольованою технологічно стимульованим споживанням і взагалі втрачає здатність самостійного мислення, трансцендування і «внутрішньої волі», на основі якої відбувається самоідентифікація людини і можливість для неї бути «самою собою» [4].

У випадку загалом позитивної оцінки масової культури та її тілесно-почуттєвої орієнтації філософські узагальнення здійснюються на аналітичній основі, що обґрунтовує толерантне ставлення до технологічності свідомості. Хоча і визнаються негативні аспекти впливу масової культури на людину, разом з тим масова культура, масові комунікації й створення ними віртуального простору буття розглядаються як можливість виникнення нового етапу розвитку людства, нових форм буття. Мається на увазі, що процеси розвитку електронних технологій та мас-медіа створюють можливість виникнення нового типу індивідуальної свідомості. При цьому нові технології інформаційного суспільства розглядаються як жива

форма його розвитку в навіть своєрідна друга природа стосовно людини. Технологічна свідомість у масовій культурі, тілесна за своїм характером, оцінюється як цілком адекватна новим соціокультурним реаліям, оскільки візуально-тілесна символізація феноменів масової культури є продукт візуального мислення, а останнє технологічно обумовлене медіа-простором інформаційного суспільства.

В умовах формування масовою культурою технологічної свідомості людини як комунікатора тілесність залишається останнім гарантом дійсності для людини в штучному середовищі інформаційного суспільства, що сприяє відчуженню людської сутності, і це є позитивним феноменом. Небезпека тілесного акцентування в масовій культурі проявляється не у власне орієнтації на матеріально-почуттєве, а у тому, що в умовах, коли віртуальна реальність починає конкурувати із природною реальністю людського існування антропної тілесності у її онтологічному значенні втрачає саму себе. Комунікація у віртуальному просторі мало впливає на «фізичне» тіло віртуальних учасників, однак у віртуальному просторі формується нове віртуальне «тіло» людини, яке має тенденцію до підміни собою реальної людської тілесності.

Разом з тим з тілесним виміром масової культури пов'язані і нові можливості розвитку людини. В умовах практично необмеженої соціальними перепонами віртуальної комунікації для людини практично знімаються обмеження саморозвитку, пов'язані з його реальною тілесністю та соціальними перевагами, які продукують внутрішні обмеження саморозвитку. У віртуальному просторі технологічна свідомість, породжувана масовою культурою, стає індивідуально-людською, оскільки саме в ньому людина знаходить можливість довільно реалізовувати власні бажання й втілювати персональні акти трансцендування, роблячи його віртуально тілесним без будь-яких обмежень реального світу. У зв'язку з цим можна говорити про своєрідне замикання кола соціокультурної детермінації людського розвитку, оскільки акцентування тілесного у масовій культурі інформаційного суспільства зрештою приводить до тотожності внутрішньо-духовного та віртуального з відповідно новими можливостями індивідуального саморозвитку.

Проте в цілому проблема взаємодії духовного та тілесного в умовах масової культури продовжує залишатися досить складною і невизначеною. Адже із приходом постмодерна й поширенням масової культури спостерігається втрата традиційних духовних ідеалів в ході соціокультурних трансформацій, зв'язаних зі становленням віртуального, медіа-інформаційного простору. У межах нових технологічних реалій формується і нова основа людського буття, дуже динамічна, багатоліка і багатозначна.

Багато дослідників вважають, що це приводить загалом до примітивізації духовного світу людини, появи «людини клікаючої», що знаменує собою перехід від способів розуміння в культурних практиках гутенбергівської епохи як читання паперового тексту до способів розуміння в культурних практиках освоєння віртуально-медійних взаємодій. Для людини у віртуальному просторі актуальною є не фрактальні наративи як модель світу, а сам світ у процесі його

освоєння через нескінченні ітерації у всьому його різноманітті. І таке пізнання дійсно є почуттєво-тілесним, відповідно візуально-тілесна втіленість культурних змістів у сучасному світі починає брати гору над вербально-духовним змістом. В. В. Тарасенко вважає, що «очевидність тієї або іншої візуальності – соціокультурний артефакт тілесності. Категорії, артефакти опису входять не через знаки й символи мови, а через культурні тілесні практики» [6].

Таким чином, акцентування у сучасній масовій культурі саме тілесних практик пояснюється не тільки матеріально орієнтованими цінностями світогляду суспільства споживання, а й віртуалізацію буттєвого середовища людини у процесі поширення інформаційних технологій. Сюди також слід додати звільнення людини від тілесно-рухової активності у процесі поширення різноманітних побутових технічних засобів, що обумовило сприйняття власного тіла не стільки як інструменту, тобто засобу здійснення певної діяльності, скільки як цілі саморозвитку. Саме це визначає тілесний зміст масової культури, коли духовний світ людини визначається не ідеологією чи трансцендентними цінностями, а тілесними бажаннями і тілесними цінностями.

Тому у людини сучасної масової культури серед цінностями домінують тілесно-почуттєві: задоволення від сексу, прагнення максимуму гострих відчуттів, формування адреналінової залежності від споживання медійної продукції тощо. Тілесність масової культури представлена також у масовому захопленні різноманітними формами удосконалення власного тіла, що є для багатьох людей самоціллю, а не складовою гармонійного розвитку. Прикраси й удосконалювання тіла шляхом розвитку фізичних даних, пластична хірургія, шрамування, вкраплення в тіло сторонніх предметів-прикрас або образів (татування, пірсінг) набувають не побутового, а соціокультурного сенсу. Тіло часто сприймається як основа морально-духовного розвитку, наприклад, через різні види екстремального спорту, які сприймаються як етичні випробовування і становлення волі людини. Сьогодні людина, переживаючи фізичні навантаження й тілесно концентруючись на виконанні поставленого завдання, бажає реалізувати свою духовну сутність через власне тілесне існування або екологічну свідомість, опредмечену у певному способі життя як реалізації тілесно орієнтованих цінностях. Загалом сучасна масова культура є формою свідомості, заснованою на тілесному сприйнятті і розумінні зовнішнього світу й побудові моделі внутрішнього світу не на основі домінування обумовленого духовними цінностями сенсу життя, а на основі різних тілесних станів, які сприймаються як домінуюча суб'єктна реальність і основа самоідентифікації людини.

Тілесність стала настільки важливою у сучасному житті, що багато спеціалістів ведуть мову про формування соматичних (тілесних) пізнавально-духовних факторів розвитку людини як найсуттєвішої ознаки процесу соціалізації в умовах масової культури [2, с. 55]. Під ними розуміється тілесний вимір людської свідомості та духовності, позанаукові форми пізнання за допомогою тіла, пізнання самого тіла, конститування ролі тіла у формуванні гносеологічних принципів тощо.

Тілесно визначені духовні фактори, тілесне світо-відчуття людини епохи масової культури активно впливають на процес визначення особистістю сенсо-життєвих пріоритетів. Тілесне пізнання й існування постмодерного характеру не обмежуються лише почуттями й поверхневим емпіричним досвідом, вони інтегрують і інтелектуально-ціннісні компоненти особистісного характеру. Як вказують дослідники, «тіло стає справжньою, засвідченою особистістю. Тому що воно – раціонально сплановане й створене. Тілесність, нарешті, одержує жаданий статус розумності, а розум – стає не ідеально діяльністю свідомості, але справою-дією, як сказав би Фихте» [5, с. 158].

Висновки. Таким чином, можна робити висновок, що в умовах масової культури тілесність є раціонально вибудованою, певною мірою ідеалізованою і канонізованою як складова ціннісного розвитку людини. Проте все ж назвати її духовною тілесністю не можна. Тілесні ціннісні орієнтири в умовах сучасної масової культури являють собою штучні образи, створені за допомогою індустрії інформаційно-віртуальних технологій. Вони не пережиті й осмислені в естетичних і етичних категоріях, а просто взяті за зразок, основою їх поширення є модність, загальнодоступність, поширеність, престижність, тобто в кінцевому підсумку споживацько-матеріальні чинники. Споживаючи продукти масової культури й здійснюючи тілесне буття в її просторі, сучасна людина лише зміцнює залежність від нею ж створеного світу інформаційних технологій, що загострює дисбаланс взаємодії природного й соціального. Людська тілесність зазнає по суті насильницької трансформації з боку інформаційно-технологічної штучної природи, що як підсумок веде до деградації як тіла, так і духу людини.

Список використаних джерел

1. Баженова Е. В. Тело человека как территория столкновения природы и культуры / Е. В. Баженова / Человек в мире культуры. – 2012. – №3. – С.3–8.
2. Колесник М. В. Телоцентризм современной массовой культуры / М. В. Колесник // Инновационное образование и экономика. – 2008. – №3. – С.50–57.
3. Лоуэн А. Биоэнергетика / А Лоуэн. – СПб.: Ювента, 1998. – 381 с.
4. Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии развитого индустриального общества / Г. Маркузе. – М.: Релф-Book, 1994. – 342 с.
5. Соколов Б. Г. «Думай!»: тело / Б. Г. Соколов // Российская массовая культура конца XX века: Материалы круглого стола. 4 декабря 2001. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С.156–160.
6. Тарасенко В. В. Человек кликающий: фрактальные метаморфозы. – Электронный ресурс: //http:emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf. – Дата обращения: 11.12.2015.
7. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. – М.: Фолио, 2003. – 503 с.

References

1. Bazhenova E. V. Telo cheloveka kak territorija stolknovenija prirody i kul'tury / E. V. Bazhenova / Chelovek v mire kul'tury. – 2012. – №3. – С.3–8.
2. Kolesnik M. V. Telocentrizm sovremennoj massovoj kul'tury / M. V. Kolesnik // Innovacionnoe obrazovanie i jekonomika. – 2008. – №3. – С.50–57.
3. Loujen A. Biojenergetika / A Loujen. – SPb.: Juventa, 1998. – 381 s.
4. Markuze G. Odnomernyj chelovek. Issledovanie ideologii razvitoj industrial'nogo obshhestva / G. Markuze. – M.: Relf-Book, 1994. – 342 s.

5. Sokolov B. G. «Dumaj!»: telo / B. G. Sokolov // Rossijskaja massovaja kul'tura konca XX veka: Materialy kruglogo stola. 4 dekabnja 2001. – SPb.: Sankt-Peterburgskoe filosofskoe obshhestvo, 2001. – S.156–160.

6. Tarasenko V. V. Chelovek klikajushhij: fraktal'nye metamorfozy. – Jelektronnyj resurs: //http:emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf. – Data obrashhenija: 11.12.2015.

7. Hajdegger M. Bytie i vremja / M. Hajdegger. – M.: Folio, 2003. – 503 s.

Lavrova L. V., PhD, associate professor, categorical representation of spiritual in humans, Head of Department of Education and Culture of Health in Dnipropetrovs'k Regional Institute of Postgraduate Education (Ukraine, Dnipro), lavrovalarisaj@gmail.com

Human corporeality in modern mass culture

Popular culture is essential for the human environment, including a body-material dimension. This existenceness become massive, transformed into real practice for each person as a subject of popular culture, using their physicality to assert their own authenticity. Although it recognized the negative aspects of the impact of popular culture on people, however, mass culture, mass communication and the establishment of a virtual space being considered as a potential new stage of human development, new forms of life. Overall, however, the problem of interaction of spiritual and corporal in terms of popular culture is still very complicated and uncertain. Because of the advent and spread of postmodern popular culture there is loss of traditional religious ideals in the social and cultural transformations associated with the development of a virtual, media and information space.

Keywords: man, existence, popular culture, spiritual, corporal.

* * *

УДК 167/168:001

Малишена Ю. О.,
аспірантка кафедри Теоретичної і практичної філософії, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
yuliawa.makonya@mail.ru

ОСНОВНИ ДОСЛІДНИЦЬКІ ВЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ ЕПІСТЕМОЛОГІЇ

Йдеться про три основні дослідницькі гілки соціальної епістемології довкола проблеми «соціального свідчення», «колективного агента», «впливу інституцій та систем». Оскільки, відповідно до проблематики, соціальна епістемологія оцінює епістемічну якість індивідуальних та колективних доксамічних відношень та епістемічні наслідки прийняття певних інституційних механізмів.

Ключові слова: соціальна епістемологія, «соціальне», соціальне свідчення, доксамічне відношення, індивідуальний агент, колективний агент, наука.

Соціальна епістемологія – це один із напрямів сучасної філософії, а більш конкретно – епістемології. Представники напрямку (соціальні епістемологи) для розрізнення ділять епістемологію на «класичну епістемологію» (виходячи з часового критерію та проблематики) та одне із її можливих відгалужень – «соціальну епістемологію».

«Різно відступаючи в певних випадках ... сучасна соціальна епістемологія субстанційно пов'язана з класичною епістемологією. Вона, не бачить потреби відхилити собою чи відійти від епістемологічних проєктів минулого. Навіть соціальні практики можуть мати – і часто мають – за мету пошук істини. Соціальні практики бувають успішні або провальні; те саме можна сказати і про індивідуальні практики. У всякому випадку, епістемологи можуть займатися традиційною оцінкою альтернативних методів і, в межах їх здібностей, досягти такого типу ціль. В соціальній епістемології «методи» можуть бути соціальними практиками. Класична епістемологія може процвітати, в дузі розширеної концепції того, як істина може бути